

# Ú V A H A

**o slobode rozhodovania a rovnosti príležitosti  
v súvislosti s rozhodnutím občana o vstupe do  
II. Piliera starobného dôchodkového sporenia**

V Liptovskom Mikuláši 29.marec 2008



## RESUMÉ

Autor tohto dokumentu si nenárokujú na správnosť logickej konštrukcie v ňom uvedenej.

Predložený materiál hľadá odpoveď na otázku, či pri voľbe medzi jednotlivými DSS ponúkajúcimi svoje produkty v II. Pilieri starobného dôchodkového zabezpečenia bol dodržaný zákon a to:

1. Či fakty a informácie, ktoré mal občan k dispozícii pre jeho rozhodovací proces obsahovali všetky dôležité skutočnosti v súlade s § 112 Zákona 43/2004 Z.z.?
2. Či fakty a informácie, ktoré mal k dispozícii a na základe ktorých sa rozhodoval medzi jednotlivými DSS (nie medzi I. a II. Pilierom) boli reálne, alebo boli nereálne a vytvárali len ilúziu rozhodovacieho procesu?
3. Či marketingová kampaň nebola vedená spôsobom, kedy cez stupňovanú intenzitu emócie chamtivosti (vyvolanú napríklad Švajčiarskym dôchodkom) nebol občan obmedzený pri svojom rozhodovacom procese, kde rozhodovací proces pod vplyvom intenzívnej emócie spolu v kombinácii s nereálnymi faktami predloženými DSS vytvoril stav, kedy nedochádza k slobodnej voľbe a v takomto stave občan urobil svoje rozhodnutie?
4. Pokiaľ je možné odpovedať na vyššie otázky kladne, otázka znie, či nie je možné z toho vyvodiť záver, že občan *nebol slobodný vo svojom rozhodovacom procese*, čoho dôsledkom môže byť nespravodlivosť systému a poškodenie majetku občana v podobe výrazne rozdielnej výšky dôchodku *a teda či nedošlo k porušeniu ústavného práva občana obsiahnutého v druhej hlave Ústavy SR Základné práva a slobody s negatívnym dopadom na majetok občana?*

Zásluha občana je vo výške odvodov a pri rovnosti príležitosti má byť každému občanovi zhodnotená každá odvedená koruna za rovnaké časové obdobie rovnako, najmenej však do výšky inflácie. Takáto formulácia, pokiaľ by bola premietnutá do zákona len zachováva hodnotu každej odvedenej koruny pre občana v čase.

Riešenie predstavuje oddelenie správy účtov od správy aktív a presun správy účtov do Sociálnej poisťovne. Výsledkom takéhoto riešenia je, že :

1. Aktíva na účtoch zostanú v okruhu verejných financií, čo rieši jednorázove asi 100 mld Sk a ročne 30 mld Sk ako konsolidácia verejných financií požadovaných komisiou EU
2. Individuálna iniciatíva občana bude závisieť d výšky odvodov a každú odvedenú korunu bude mať každý občan zhodnotenú rovnako – docieli sa spravodlivosť systému II. piliera
3. Vytvára sa možnosť znížiť náklady pre správu tak, aby občan mal vyšší dôchodok o 15% - za 40 rokov sa usporí cca 2/5 tiny HDP, čo je v cenách roku 2006 cca 500 mld.Sk
4. Štát podobne ako v I. pilieri bude výšku účtu garantovať do výšky inflácie meranej spotrebiteľskými cenami

## Výňatok z prejavu poslanca Kondróta v parlamente dňa 12.decembra 2007

*Má byť systém sociálneho poistenia založený na spravodlivosti a rovnosti príležitostí tak, ako to stanovuje ústava, alebo budú občania našej republiky hrať ruletu v Kaníkovom kasíne s vysokými nákladmi na prevádzku?*

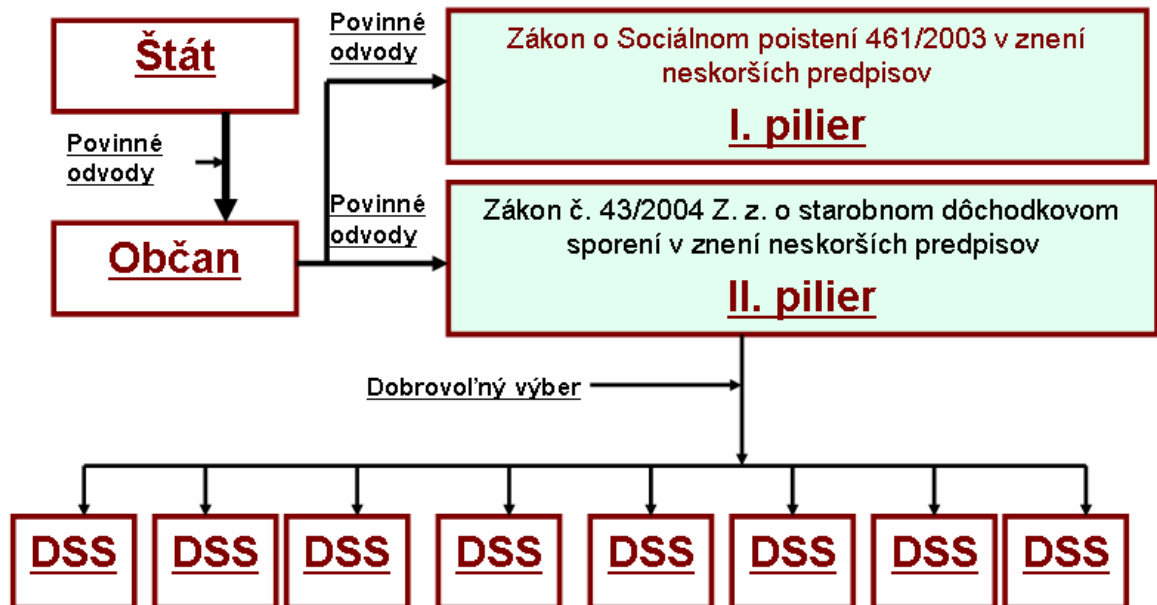
Ak dvaja občania s rovnakým platom a teda aj rovnakými odvodmi začnú šoriť v systéme II. Piliera v jeden a ten istý deň, napríklad 30. septembra 2007<sup>1</sup> a výnosy vo fondoch zostanú zachované počas celého obdobia, potom ak jeden občan dá svoj príspevok do fondu s najnižším výnosom a druhý občan do fondu s najvyšším výnosom, tak **po 40 tich rokoch šporenia účet št'astnejšieho občana bude vyšší o 35%** a o to bude **vyšší aj jeho dôchodok**. V prípade dobrovoľného systému je možné takúto situáciu akceptovať, v prípade povinného systému je nutné sa spýtať: „**Mal občan možnosť posúdiť fakty, ktoré mu v rámci marketingu ponúkli DSS tak, aby mu umožnili sa rozhodnúť, ktorá DSS mu lepšie zhodnotí jeho peniaze? Mali občania rovnakú príležitosť pri výbere správcu fondu?**“ Ale DSS informovali občana, **že minulé výnosy nie sú zárukou budúcich ziskov. Občania nemali k dispozícii informácie, ktoré by im umožnili rozhodnúť sa, ktorý správca je lepší.** V povinnom systéme dôchodkového sporenia, kde sa občan nemôže rozhodovať, že odvody platiť nebude, **nemá pre svoje rozhodnutie taký súbor informácií, ktoré mu zaručujú rovnakú príležitosť správne sa rozhodnúť**, hoci mu to zaručuje ústava SR. Ako príde občan k tomu, že pracuje navlas rovnako ako sused, má celý život rovnaký plat a odvádza do II. Piliera rovnako a predsa v dôchodkovom systéme II. piliera bude mať v extrémnom prípade **o 35% nižší dôchodok?** Isté je len jedno. Vždy bude existovať fond s najvyšším a fond s najnižším výnosom a nikdy nie je možné vylúčiť, že dvaja občania s rovnakým príjmom počas života budú mať v týchto fondoch svoje účty. Potom je na mieste nasledovná otázka :

**„Je takto skonštruovaný systém II. Piliera skutočne spravodlivý, alebo je výška dôchodku závislá od št'astia na ktoré poradové číslo DSS občan vsadí podobne ako v rulete?“** Je zrejmé, že pokiaľ by občania vedeli, ktorý fond bude mať najvyšší výnos, tak by postupne všetci presunuli svoje účty do jedného jediného fondu a veľmi rýchlo by sme mali len jednu DSS. Existujú zároveň vážne pochybnosti, či takto skonštruovaný systém II. Piliera **spĺňa znenie ústavy v časti v ktorej mu ústava zaručuje rovnosť príležitosti.** Zásluha občana je premietnutá vo výške platu a odvodov z nich a nie z výnosov z nich a predsa 35% tný rozdiel vo výške účtu po 40 tich rokoch hovorí jasne, **že je to systém nespravodlivý.** Presadzovanie systému II. Piliera, ktorý odstráni nespravodlivosť rulety v Kaníkovom kasíne je stanoviskom SMER-SD ako odpoveď na druhý bod petície.

1

Hodnoty podielových jednotiek k termínu 30.9.2007						
Inflácia meraná spotrebiteľskými cenami od 4/2005 do 30.9.2007			7,1037%	Zdroj Štatistický úrad SR		
DSS	Rastové fondy			Konzervatívne fondy		
	Jednotka Sk	Jednotka očistená o infláciu Sk	Priemerné ročné zhodnotenie očistené o infláciu v %	Jednotka Sk	Jednotka očistená o infláciu Sk	Priemerné ročné zhodnotenie očistené o infláciu v %
AEGON	1,134	1,059	2,31%	1,0958	1,0231	0,92%
ČSOB	1,1127	1,039	1,54%	1,087	1,0149	0,59%
ING	1,0941	1,022	0,86%	1,0929	1,0204	0,81%
AXA	1,1274	1,053	2,07%	1,0982	1,0254	1,01%
Alianz	1,1238	1,049	1,94%	1,1016	1,0285	1,13%
VÚB Generali	1,1218	1,047	1,87%	1,0934	1,0209	0,83%
Priemer			1,76%			0,88%

## Sloboda rozhodovania a rovnosť príležitosti pri vstupe do II. Piliera dôchodkového starobného sporenia



Obrázok č.1 Obmedzenie slobody občana v súlade s §13 Ústavy SR vplývajúci z povinného sociálneho poistenia (všetci občania rovnako) a dobrovoľný výber medzi 8 DSS na základe neexistujúcej možnosti posúdenia, ktorá DSS je lepšia.

Pri rozhodovaní občana pri vstupe do II. Piliera je nutné zväžiť nasledovné skutočnosti:

1. Občania sú obmedzení všetci rovnako v súlade s §13 Ústavy SR , t.j. sú povinní platiť odvody zo mzdy
2. Výšku dôchodku v I. pilieri upravuje zákon súčasťou ktorého je aj poistenie do výšky inflácie meranej spotrebiteľskými cenami
3. Voľba o vstupe do II. Piliera pozostáva z dvoch častí, ktoré nie je možné oddeliť:
  - a. Rozhodnutie o vstupe do II. Piliera ako povinného
  - b. Voľba príslušnej DSS

*Nie je možné vstúpiť do II. Piliera a zároveň neurobiť voľbu medzi DSS. Nie je možné urobiť voľbu medzi DSS a nevstúpiť do II. Piliera. Ak nie je možné si zvoliť najlepšiu DSS medzi ponukou, (túto časť tvrdenia je potrebné preukázať) pretože také údaje neexistujú. Pokiaľ je predchádzajúce tvrdenie pravdivé, potom občan mal k dispozícii informácie, ktoré vytvárali ilúziu o možnosti rozhodnúť , to znamená že sa jedná sa o manipuláciu s občanom. V takomto prípade nebol občan slobodný vo svojej voľbe a občan nemal zaistenú rovnakú príležitosť pri výbere DSS a teda ani pri rozhodnutí o vstupe do II. Piliera.*

V súvislosti s voľbou občana na vstup do II. Piliera dôchodkového starobného sporenia existuje rad faktov, ktoré je potrebné posúdiť, kým bude možné zodpovedať na otázku, či občan bol vo svojej voľbe slobodný a teda jeho voľba bola v súlade s ustanoveniami Ústavy SR v Druhej hlave Základné práva a slobody.<sup>2</sup>

Pri vstupe občana do II. Piliera starobného dôchodkového zabezpečenia je potrebné skúmať rad faktov. Zákon o Sociálnom poistení 461/2003 v znení neskorších predpisov ako aj Zákon 43/2004 o starobnom dôchodkovom sporení v znení neskorších predpisov obmedzuje občana a podnikateľa v súlade s ustanovením čl.13 Ústavy a nariaďuje povinný systém odvodov, ktoré na účely sociálneho poistenia platí občan a zamestnávateľ za podmienok daný vyššie uvedenými zákonmi. Občan sa mal slobodne rozhodnúť medzi zotrvaním v systéme podľa zákona 461/2003 Z.z. alebo odčleniť časť odvodov a tieto realizovať podľa zákona 43/2004 Z.z.

V súvislosti s týmto rozhodnutím je potrebné posúdiť, či občan mal k dispozícii nasledovné fakty:

1. Zákon o sociálnom poistení 461/2003 Z.z. v znení neskorších predpisov zabezpečuje, že dôchodok je valorizovaný minimálne do výšky inflácie (zákon stanovuje dokonca, že dôchodok rastie aj s nárastom miezd) to znamená, že dôchodok si zachováva svoju kúpnu silu v čase, t.j. zachováva sa jeho reálna hodnota. Tieto skutočnosti sú súčasťou zákona a štát cez svoj rozpočet t.j. výnos všeobecných daní garantuje, že Sociálna poisťovňa takto nastavené dôchodky skutočne vyplatí. Inými slovami riziko investovania je riešené cez výnos všeobecných daní štátu a nie je závislé od aktivít občana. Zásluha občana podľa zákona závisí od jeho výšky odvodov v súlade s redistribučnými mechanizmami. Občan nenesie iné riziko, ako je riziko štátu.
2. Zákon 43/2004 Z.z. prenáša riziko investovania na občana, riziko spojené s investovaním na trhu je rizikom, ktoré znáša občan. V tomto prípade nie je zachovaná skutočnosť, že po rokoch dostane občan aspoň toľko, koľko do systému II. Piliera vložil v reálnom vyjadrení. Navyše, keďže správca nezodpovedá za vklady ani do výšky inflácie, môže sa stať, že riziko trhu spôsobí pokles hodnoty aktív pod hodnotu, ktorú reálne odviedol občan na svoj účet. Pokiaľ budú dodržané ostatné časti zákona 43/2004, správca za pokles nenesie žiadnu zodpovednosť, ktorú by bolo možné si u neho vo forme peňažnej uplatniť. Vo Veľkej Británii táto skutočnosť viedla k stavu, kedy mal občan nižšiu penziu oproti reálnej hodnote svojich úspor v extrémne nižšiu o 43%<sup>3</sup>

Otázka číslo 1:

- Boli tieto skutočnosti uvedené v informačnej kampani a oboznámili DSS svojich klientov, že prechodom do II. Piliera riziko spojené s infláciou, ktoré v I. pilieri nesie štát sa v druhom pilieri presúva na občana?
- Boli občania informovaní, že riziko trhu plne znáša občan?

---

<sup>2</sup> Ústava Slovenskej republiky

<sup>3</sup>. Administrative Costs under a Decentralized Approach to Individual Accounts: Lessons from the United Kingdom Presented at the conference on "New Ideas About Old Age Security" The World Bank September 1999 Mamta Murthi J. Michael Orszag Peter R. Orszag<sup>3</sup>

- Bolo občanom vôbec vysvetlené, čo je to riziko trhu a aké dôsledky z toho vyplývajú, pokiaľ je toto riziko presunuté na občana?
- Boli občania informovaní o negatívnej časti tejto skutočnosti, to znamená, že môže dôjsť k poklesu na trhu a investície poklesnú tak, že nie je možné vylúčiť stav, ktorý bol v podobnom systéme vo Veľkej Británii, t.j. že môže dôjsť k poklesu hodnoty ich účtov až o 43% a teda aj ich penzie?

*V prípade, že k tomuto preukázateľne došlo a teda v informáciách – reklame, písomných letákoch a hlavne v zmluvách a štatútoch fondov sa objaví informácia, že zákon stanovuje zmenu ohľadom rizika spojeného s výškou odvodov a riziko investovania prenáša v plnej miere na občana a že správca neručí za reálnu hodnotu výšky odvodov, ktoré dostal od občana do správy, inými slovami, že občan nemá odvody poistené do výšky inflácie v II. Pilieri tak, ako má poistenú výšku penzie v I. pilieri, potom mal občan k dispozícii pre svoje rozhodovanie reálnu informáciu. Pokiaľ ju neobdržal od DSS alebo ním poverenými osobami, je možné vysloviť záver, že občan nebol informovaný o podstatnej skutočnosti pre svoje rozhodnutie.*

Ďalší okruh otázok je spojený s voľbou občana medzi jednotlivými DSS ako subjektmi, podnikajúcimi na trhu vymedzenom zákonom 43/2004 Z.z. v znení neskorších predpisov. Na vytvorenom trhu súťažili jednotlivé DSS medzi sebou a snažili sa získať maximum občanov s ktorými podpísali zmluvu. Občan si mal vybrať medzi ponukou jednotlivých celkovo 8 subjektov a rozhodnúť sa, s ktorou podpíše zmluvu. Keďže sa jedná o proces, kde občan a zamestnávateľ povinne odvádzajú peniaze na účet občana vedeného v DSS prostredníctvom Sociálnej poisťovne a DSS ich majú za cieľ zhodnotiť pre klienta počas najmenej 10 rokov, **logicky z tohto procesu vyplýva, že občan bol postavený pred rozhodnutie o tom, ktorá DSS mu peniaze, ktoré odvedie na jeho účet, zhodnotí najlepšie.** Ale v súlade so zákonom 43/2004 Z.z. v znení neskorších predpisov DSS informovala, že minulé výnosy nie sú zárukou budúcich ziskov.<sup>4</sup> V renomovanom časopise Money v januári 1999 bolo publikované

<sup>4</sup> § 112 43/2004 Z.z.

#### **Propagačná činnosť a reklama**

(1) Propagačná činnosť zahŕňa aktivity zamerané na presvedčanie príslušnej osoby, aby sa stala sporiteľom alebo aby ním ostala.

<sup>90</sup> Obchodný zákonník a Zákonník práce

(2) Pri propagácii a reklame starobného dôchodkového sporenia sa nesmú používať nepravdivé alebo zavádzajúce informácie, zamlčovať dôležité skutočnosti a ponúkať služby alebo plnenia, ktoré nesúvisia so starobným dôchodkovým sporením alebo ktoré nie sú v súlade so zákonom, alebo uvádzať nesprávne údaje o hospodárskej situácii dôchodkového fondu a dôchodkovej správcovskej spoločnosti. Čo sa rozumie nepravdivou alebo zavádzajúcou informáciou, službou alebo plnením, ktoré nesúvisia so starobným dôchodkovým sporením, ustanoví všeobecne záväzný právny predpis, ktorý vydá ministerstvo.

(3) Reklama je akákoľvek prezentácia starobného dôchodkového sporenia s cieľom jeho uplatnenia na trhu, a to najmä oznámenie, inzerát, plagát, voľne prístupná internetová stránka a iný dokument, ktoré obsahujú oznámenie o dôchodkovej správcovskej spoločnosti alebo jej dôchodkových fondoch, ktoré sa majú zverejniť, a to napríklad v rozhlase alebo prostredníctvom televízie.

(4) Reklama podľa odseku 3 musí obsahovať upozornenie, z ktorého vyplýva, že s uzatvorením zmluvy s dôchodkovou správcovskou spoločnosťou je spojené aj riziko a doterajší alebo propagovaný výnos portfólia dôchodkového fondu v jej správe nie je zárukou budúceho výnosu portfólia dôchodkového fondu.

(5) Reklama podľa odseku 3 musí obsahovať oznam, že činnosť dôchodkovej správcovskej spoločnosti je pod dohľadom úradu.

(6) Reklama podľa odseku 3 nesmie byť do udelenia povolenia na vznik a činnosť dôchodkovej správcovskej spoločnosti úradom zverejnená.

(7) Na reklamu vrátane inzercie určenej pre sporiteľa sa vzťahujú požiadavky na reklamu ustanovené v osobitnom predpise.<sup>91</sup>

(8) Úrad reklamu podľa odseku 3 zakáže alebo pozastaví do odstránenia nedostatkov, ak nespĺňa podmienky

interview s pánom Aronsonom , ktorého podstatné časti sú uvedené nižšie. Podľa pána Aronsona je evidentné, že neexistujú informácie, ktoré by po ich zvážení umožnili komukoľvek rozhodnúť, ktorý fond bude spravovať peniaze občana lepšie ako druhý. Pokiaľ sa nepreukáže opak tohto tvrdenia, je možné konštatovať, že **občanom žiadna DSS nepredložila reálne fakty, na základe ktorých sa mohol občan**

**Ted Aronson diskutuje, akým spôsobom si vybrať aktívne riadený fond (Money, 15.január 1999)**

**Money: Povedali ste, že investície do aktívne spravovaného fondu sú na rozdiel od investícií do pasívne spravovaného fondu aktom viery. Ako to myslíte?**

**Ted Aronson: Za normálnych podmienok je potrebných 20 až 800 rokov, aby bolo možné štatisticky dokázať, či manažér portfólia je skutočne schopný, alebo má len šťastie.**

**Money: Hovorili ste 800 rokov?**

**Ted Aronson: Ano, presne. Aby sme si mohli byť na 95% istí, že daný manažér nemá len šťastie, potrebujeme poznať jeho výsledky v porovnaní s trhom skoro celé tisícročie. A aj keby nám stačila len 75%-ná istota, že manažér je nadpriemerne schopný, potrebovali by sme k tomu poznať históriu jeho výkonnosti v dĺžke medzi 16-115 rokov.**

rozhodnúť o tom , ktorá DSS mu bude lepšie zhodnocovať peniaze, ktoré odvedie on a jeho zamestnávateľ na osobný účet.

**Podľa §112 zákona 43/2004 odsek2 DSS vo svojich propagačných materiáloch a materiáloch súvisiacich so správou fondu nesmie zamlčovať dôležité skutočnosti.**

Je potrebné posúdiť či nasledovné skutočnosti boli dôležité pre rozhodovanie občana o tom, či zostane len v systéme sociálneho poistenia zabezpečovaného Sociálnou poisťovňou, alebo vstúpi aj do II. Piliera:

1. Občan bol povinne účastníkom sociálneho poistenia zabezpečovaného Sociálnou poisťovňou, kde riziko investície nesie štát a dôchodok je poistený zo zákona voči inflácii štátom prostredníctvom štátneho rozpočtu a zabezpečovaný výnosom všeobecných daní . Po vstupe do II. Piliera to bude občan, ktorý plne poniesie riziko spojené s investovaním na trhu a DSS nenesie zodpovednosť za znehodnotenie investície aj pod úroveň inflácie, pokiaľ preukáže, že investície sa zhodnocujú v limitoch vypočítaných podľa zákona 43/2004 aj keď budú pod úrovňou inflácie.
2. Bola daná občanovi informácia, že neexistujú reálne fakty, ktoré by umožnili rozhodnúť, ktorá DSS bude lepšie zhodnocovať jeho peniaze odvedené na účet?
3. Bola daná informácia občanovi, že vždy bude existovať fond s najlepším a fond s najhorším zhodnotením a že za inak rovnakých skutočností, môže byť výška jeho účtu výrazne nižšia ako výška účtu občana s rovnakými odvodmi, len danými do iného

---

uvedené v odsekoch 2, 4 a 5 alebo ak obsahuje informácie, ktoré sú v rozpore so zákonom, štatútom dôchodkových fondov, s obsahom informačného prospektu, alebo ak obsahuje informácie, ktoré by pri nedostatku iných informácií mohli byť zavádzajúce.

(9) Podrobnosti vykonávania propagačnej činnosti a reklamy podľa tohto zákona ustanoví všeobecne záväzný právny predpis, ktorý vydá ministerstvo.

fondy, čo nastane, keď občan nezvolí najlepší fond? Ukazuje sa, že občan získa túto informáciu len v posledný deň sporenia vo fonde, keď porovná celú históriu všetkých fondov, ktoré boli v čase vstupu na trhu a jeho výkon počas celej doby trvania v II. Pilieri v deň jeho ukončenia. Inými slovami, túto informáciu nemôže mať občan dostupnú v čase, keď sa rozhoduje o tom, do ktorého dôchodkového fondu bude odvádzať svoje príspevky na starobné dôchodkové sporenie.

Ak dôjdeme k záveru, že tieto informácie predstavujú pre rozhodovací proces občana podstatné skutočnosti, je možné dôjsť k záveru, že boli občanovi zamlčané a teda DSS porušili zákon 43/2004 §112 odsek 2.

Podľa Ericha Fromma<sup>5</sup> je sloboda voľby človeka obmedzená existujúcimi reálnymi možnosťami, ktoré má človek k dispozícii a medzi ktorými vykoná voľbu. **Nereálne možnosti nepredstavujú žiadne možnosti pre rozhodovanie človeka vôbec, sú to len preludy, fikcie.** Podľa Fromma väčšina z nás, keď má čeliť reálnym alternatívam a keď si má medzi nimi zvoliť, čo vyžaduje znalosť vecí a určité obeti, dáva často prednosť myšlienke, že sú tu ešte iné možnosti, ktoré je možno preskúmať. Tieto možnosti sa často občanovi cielene podsúvajú. Zaslepujú tak občana, a potláčajú skutočnosť, že tieto možnosti neexistujú, nie sú reálne a že ich skúmanie je len dymovou clonou, za ktorou sú prijímané rozhodnutia za občana. Človek je tak vmanipulovaný do ilúzie, že nemožnosti sa stanú skutočnosťou a pokiaľ dôjde ku katastrofe (napríklad vo Veľkej Británii musel štát refundovať účty, pretože boli v extrémnom prípade znížené až o 43% oproti odvedeným čiastkam) občan sa cíti podvedený a zranený.

Druhé obmedzenie pri slobodnej voľbe človeka sa týka jeho charakteru. Ľudské činy sú vždy výsledkom sklonov, ktoré majú svoje korene v silách pôsobiacich na ľudské osobnosti. Pokiaľ tieto sily dosiahnu určitú intenzitu, a prekonajú prah citlivosti, môžu byť tak silné, **že pôsobia nielen na sklon človeka, ale určujú aj voľbu človeka. Je to vtedy, keď sa človek rozhoduje pod intenzívnymi emóciami, ktoré determinujú jeho rozhodnutie.** Pojednanie o emóciách a ich vplyvu na rozhodovanie človeka je možné nájsť v mnohých odborných publikáciách. Milan Nakonečný<sup>6</sup> diskutuje chovanie človeka **ako neustálu funkčnú komplementaritu emócií a kognície.** Benedikt Spinoza chápe ľudské činy ako príčinne determinované vášňami (afektmi) alebo ako dôsledok rozumu. Ak je človek pod vplyvom afektu, je v okovách. Slobodný v svojom rozhodovaní je vtedy, ak rozhodovanie je riadené rozumom.<sup>7</sup> Výsledky modernej neurobiológie (cca posledných 10 rokov) zhrnul vo svojej monografii Damasio<sup>8</sup>. Veľmi podobne ako Damasio popisuje proces rozhodovania aj Paul Ekman.<sup>9</sup> Podľa týchto autorov, normálny proces rozhodovania využíva dve cesty, ktoré sa navzájom dopĺňujú podľa obrázka uvedeného nižšie. Akonáhle je osoba konfrontovaná so situáciou vyžadujúcou odpoveď, vyvolá cesta A obrazy majúce vzťah k danej situácii, ponúkne možné reakcie a zároveň predpovie aj možné dôsledky. S touto informáciou môžu zachádzať rôzne stratégie uvažovania a následne dospieť k rozhodnutiu. V zásade je možné povedať, že tento spôsob rozhodovania je závislý od získaných vedomostí, od získaných skúseností a od množstva energie, práce a času, ktorý príslušná osoba vynaložila na pochopenie problému, vytvorenie si vlastného názoru a vyselektovanie reálnych možností pre rozhodnutie medzi nimi. Cesta B funguje paralelne. Touto cestou sa aktivujú predošlé

<sup>5</sup> Erich Fromm Ľudské srdce, str 167 a nasl. SIMON AND SIMON PUBLISHERS, Prague 2000

<sup>6</sup> Milan Nakonečný Ľudské emoce, str. 82, Academia, 2000

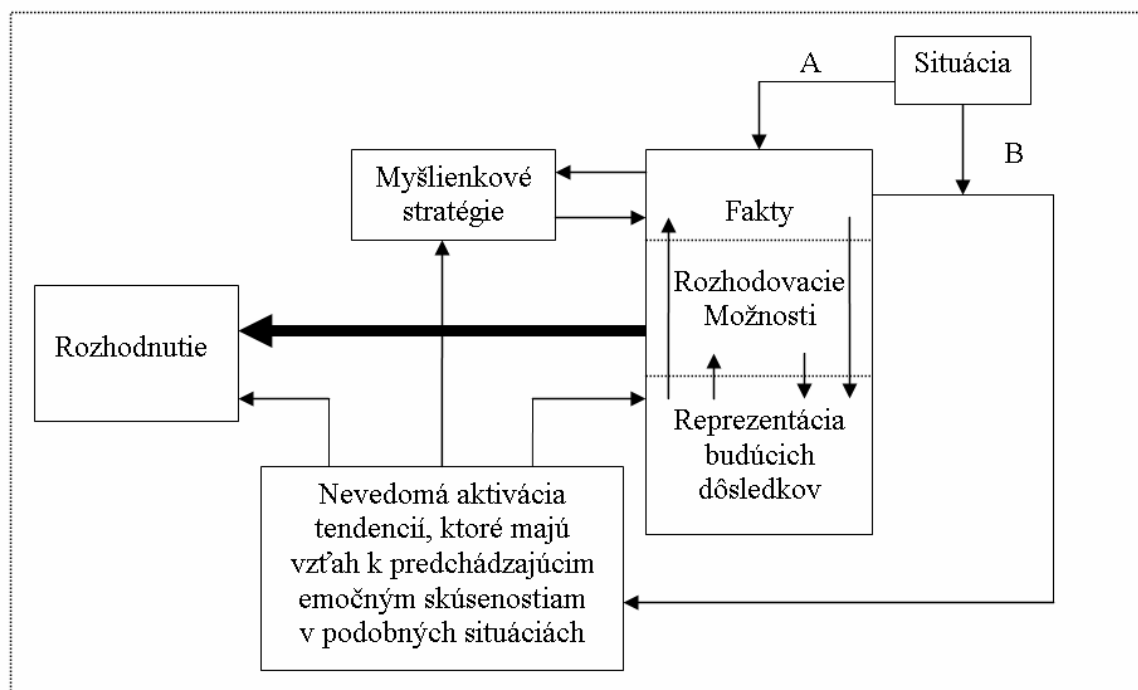
<sup>7</sup> Benediktus de Spinoza, Etika, kapitola 3,4 a 5 dybbuk 2004 Praha

<sup>8</sup> Antonio Damasio, Hľadanie Spinozy, dybbuk, Praha 2004

<sup>9</sup> Paul Ekman, Emotions revealed, Phoenix 2004, Orion Books, Ltd.



emočné skúsenosti v podobnej situácii. Naopak, ako náhle sa z pamäti vyvolajú informácie, ktoré majú k situácii emočný vzťah, či už vedomé alebo nevedomé, ovplyvní rozhodovací proces tým, že zameria pozornosť na reprezentáciu budúcich dôsledkov, prípadne interferujú so stratégiami rozhodovania. Pokiaľ miera intenzity emócií nepresahuje prahovú hodnotu, ovplyvňujú emócie rozhodovací proces a vnášajú do neho predošlé skúsenosti. V niektorých prípadoch (napríklad keď je intenzita emócie vysoká) môže cesta B viesť k rozhodnutiu priamo. Miera, v ktorej sa tieto cesty užívajú, každá zvlášť alebo kombinovane, závisí od individuálneho vývoja osobnosti a na súvislostiach situácie. Objav plasticity mozgu umožňuje pochopiť napr. techniky tréningu mozgu s cieľom ovplyvnenia jeho reakciu na vonkajší podnet a zmeny štandardných chovaní pod vplyvom emócií na netypické<sup>10</sup> tak, aby cieľne tréňovaná osoba nepodliehala emóciám a posunul sa prah citlivosti, kedy sa spúšťa výlučne vetva B. Vtedy rozhodnutie nie je ovplyvnené myšlienkovými stratégiami. Za tejto situácie vzniká rýchla odpoveď – rozhodnutie na báze emócie, ako presnej cieľnej odozvy organizmu na vonkajší podnet spúšťaný automaticky. Tento stav je možné tréningom, t.j. častým opakovaním, aplikovať na posun prahu citlivosti smerom k spusteniu pozitívnych ale aj negatívnych emócií. Obrázok číslo 3 ukazuje na štatistické rozdelenie priemernej intenzity



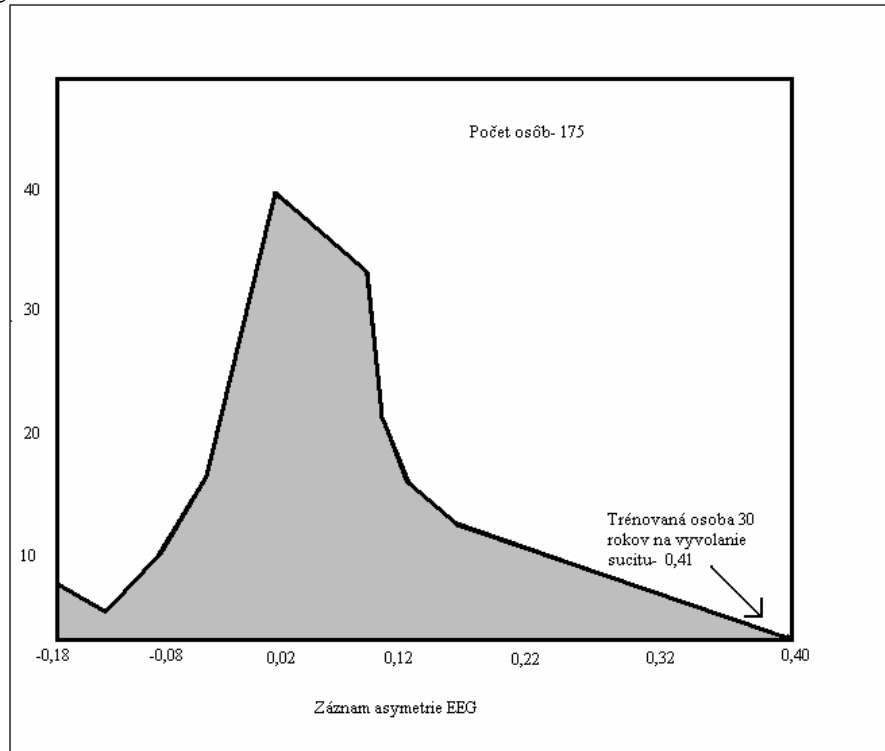
I

**Obrázok číslo2. Schematické zobrazenie rozhodovacieho procesu človeka.**

Aktivít ľavej a pravej časti prefrontálneho mozgu ako aj výrazný posun doprava u osoby cieľne tréňovanej na emócie pozitívneho typu, zvlášť emóciu súcitu. Tým sa zvyšuje výrazne prah citlivosti, kedy sú spúšťané negatívne emócie a je od rozhodovacieho procesu odstavovaná vetva A. Z obrázka číslo 2 je evidentné, že pokiaľ je intenzita emócií vysoká a je spustená vetva B, rozhodnutie organizmu je podriadené výlučne emočnému centru a fakty nie sú k dispozícii pre rozhodovací proces. Aj preto reklamy typu Švajčiarsky dôchodok mali vybaviť občana emočnou informáciou, ktorú pri spojení s agentom – sprostredkovateľom

<sup>10</sup> Richard J. Davidson, Neuroveda emoce, v zborníku Deštruktívne emócie, Daniel Goleman, IKAR 2004

a predložení informácií, ktoré bežný občan v danom obmedzenom čase nemal ako vyhodnotiť viedlo k tomu, že svoje rozhodnutie prakticky prenechal na agenta – sprostredkovateľa. Pokiaľ by sprostredkovateľ predložil reálne možnosti na rozhodovanie, založené na faktoch, potom by občan bol v svojom rozhodovacom procese slobodný a vybral by si DSS podľa svojich vedomostí a schopností ako aj vôle venovať predloženému problému príslušný objem času a energie.



**Obrázok č.3. Graf lokalizujúci bod priemernej intenzity aktivít pravej a ľavej časti prefrontálneho mozgu – cieľný posun doprava u osoby trénovanej 30 rokov na pozitívne emócie súcitu<sup>11</sup>**

## Záver.

Z vyššie uvedených skutočností vyplýva, že pokiaľ by občania mali k dispozícii reálne informácie z ktorých by bolo možné vyvodit' záver, ktorá spoločnosť ponúka lepší produkt, potom by zrejme došlo k rozdeleniu občanov blízkeho Gaussovského typu a následne by došlo k masívnemu presunu občanov do spoločnosti, ktorá najlepšie zhodnocuje investície. To sa nestalo. Ak ale občania nemali k dispozícii reálne informácie, potom rozhodovali o ilúzii a v súlade s Erichom Frommom, ich sloboda rozhodovania bola obmedzená, v rozpore so zákonom. Podobne sa dá konštatovať, že pravdepodobne nemali od DSS k dispozícii informáciu, že riziko spojené s výškou dôchodku v systéme zabezpečovanom výlučne Sociálnou poisťovňou nesie štát a že v prípade II. Piliera sa toto riziko plne prenáša na občana, pričom ručenie nie je ani do výšky inflácie.. Sloboda rozhodovania bola pravdepodobne aj ovplyvnená vysokou intenzitou vyvolaných emócií, zvlášť emócie chamtivosti a túžby, ktorá bola dávkovaná občanovi cez médiá a sprostredkovateľov a silne prekrývala kognitívnu časť

<sup>11</sup> Deštruktívne emócie, Daniel Goleman, IKAR 2004

rozhodovacieho procesu. Podobne občania neboli informovaní, že pri tých istých zásluhách meraných výškou odvodov, môžu mať rovnako pracujúci občania výrazne rozdielnú výšku dôchodku, pri stave k 30.9.2007 rozdiel medzi fondom s najlepším výnosom a fondom s najnižším výnosom je až 35%, čo je viac ako 1/3 z dôchodku. Dôsledkom toho, že občan nebol slobodný vo svojej voľbe je nerovnosť v jeho majetku. Zásluha občana je vo výške odvodov a pri rovnosti príležitosti má byť každému občanovi zhodnotená každá odvedená koruna za rovnaké časové obdobie rovnako, najmenej však do výšky inflácie.

Riešenie predstavuje oddelenie správy účtov od správy aktív a presun správy účtov do Sociálnej poisťovne. Výsledkom takéhoto riešenia je, že :

1. Aktíva na účtoch zostanú v okruhu verejných financií, čo rieši jednorázove asi 100 mld Sk a ročne 30 mld Sk ako konsolidácia verejných financií požadovaných komisiou EU
2. Občania si budú rovni, nie sú postavení pred voľbu medzi viacerými DSS, ale dostávajú priemerný výnos všetkých správcov aktív v danom časovom období.
3. Vytvára sa možnosť znížiť náklady pre správu tak, aby občan mal vyšší dôchodok o 15% - za 40 rokov sa usporí cca 2/5 tiny HDP, čo je v cenách roku 2006 cca 500 mld.Sk
4. Štát podobne ako v I. pilieri bude výšku účtu garantovať do výšky inflácie meranej spotrebiteľskými cenami